

Aleksander WIECHEĆ*

Oddział Narciarski Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół – Macierz” – Lwów (1892–1939) – zarys problematyki

Streszczenie

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” we Lwowie, założone w 1867 r., wniosło wkład w rozwój polskiego narciarstwa. Członkowie tego Towarzystwa uprawiali narciarstwo już od 1892 r., ale formy zorganizowane przyjęło ono wewnątrz gniazda dopiero w 1926 r. Sokoli lwowscy wstąpili do Polskiego Związku Narciarskiego w sezonie 1929/1930 i z ramienia tego Związku uczestniczyli w najważniejszych imprezach narciarskich w kraju, m.in. w Marszach Huculskich. Udział w Wielkich Marszach Narciarskich był na pewno wyznacznikiem ich umiejętności sportowych, które należy uznać za średnie.

W okresie międzywojennym XX w. gniazdo to organizowało lub współorganizowało imprezy narciarskie dla swoich członków, a także dla narciarzy z innych klubów sportowych Lwowa oraz całej Dzielnicy Małopolskiej. Jako centrum administracyjne dla Dzielnicy Małopolskiej „Sokoła”, miało wielki wpływ na rozwój form narciarskich w pozostałych gniazdach wschodniej Małopolski.

Działalność Oddziału Narciarskiego PTG „Sokół – Macierz” – Lwów cechowała się pewną niekonsekwencją, którą można tłumaczyć starzeniem się „braci sokolej” oraz błędnymi założeniami ideowymi władz „Sokolstwa” polskiego.

Słowa kluczowe: Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, narciarstwo, Lwów.

I

Celem poniższego opracowania jest synteza wiedzy dotyczącej rozwoju narciarstwa w najstarszej siedzibie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, jaką było gniazdo Macierz – Lwów. W dotychczasowych opracowaniach dotyczących ruchu sokolego na ziemiach polskich tylko wzmiankowano o rozwijaniu narciarstwa w ogólnych strukturach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W pierw-

---

* Dr, Zespół Szkół w Zawoi Wilcznej.

szej kolejności należy wymienić pracę Eligiusza Małolepszego i Zdzisława Pawluczuka *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, gdzie w rozdziale siódmym *Wychowanie fizyczne, sport, przysposobienie wojskowe, złoty*, zasygnalizowano wkład tej organizacji w rozwój i upowszechnianie sportu narciarskiego¹. Natomiast Teresa Drozdek-Małolepsza zajmowała się kilkakrotnie wkładem kobiet-sokolic w rozwój narciarstwa polskiego, np. w takich opracowaniach, jak: *Udział kobiet*, [w:] *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*; *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w zawodach sportowych w Polsce w latach 1919–1939*; *Sporty zimowe kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *Narciarstwo polskie 1888–2008*, ukazywała rolę kobiet o rodowodzie sokolim w życiu sportowym, uwzględniając także narciarstwo². Wspomnieć wypada jeszcze pracę Zenobiusza Pęgowskiego *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 r.*, w której podjął temat rozwoju narciarstwa w „Sokole”, w jednym z podrozdziałów, lecz skwitował całe działania sokole jednym zdaniem: „Próbowano pod auspicjami Sokolstwa czynić doświadczenia z nartami, były to jednak poczynania, których źródło wywiodło się z inicjatywy jednostek”³, i to właściwie wszystkie opisy działań członków „Sokoła” w poruszanej problematyce.

Inni autorzy tylko marginalnie wspominali o wkładzie TG „Sokół” w rozwój szeroko rozumianego narciarstwa⁴. Jedynie autor niniejszego opracowania poświęcił tematyce narciarskiej w TG „Sokół” wiele opracowań oraz poruszał ten problem badawczy w kilkunastu wystąpieniach konferencyjnych. Dotychczas opublikował kilkadziesiąt artykułów związanych z narciarstwem w poszczególnych gniazdach sokolich, głównie z Małopolski i Śląska⁵. Wydał drukiem także prace syntezujące ruch narciarski w „Sokole”, np. *Szkolenia narciarskie w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Polsce do 1939 r.*, czy też *Narciarstwo sokole na Śląsku do 1939 r.*⁶ Również w swej pracy doktorskiej poświęcił pra-

¹ E. Małolepszy, Z. Pawluczuk (red.), *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, Częstochowa 2001, s. 106–132.

² T. Drozdek-Małolepsza, *Udział kobiet*, [w:] E. Małolepszy i Z. Pawluczuk (red.), *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, s. 84; *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w zawodach sportowych w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] A. Łopata (red.), *140 lat Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, Lwów – Kraków 2007, s. 80; L. Rak i E. Małolepszy (red.), *Sporty zimowe kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009, s. 105–115.

³ Z. Pęgowski, *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Warszawa 1994, s. 234.

⁴ Należy tu wymienić Kazimierza Toporowicza, Ryszarda Wasztyła, Dobiesława Dudka, Andrzeja Nowakowskiego, Stanisława Zaborniaka, Mirosława Ponczka, Jerzego Gaja i Bernarda Woltmana.

⁵ Szczegółowe przedstawienie prac badawczych autora znacznie przekracza ramy tego opracowania.

⁶ A. Wiecheć, *Szkolenia narciarskie w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Polsce do 1939 r.*, [w:] L. Rak (red.), *Sporty zimowe w tradycji polskiej kultury fizycznej*, Częstochowa 2011, s. 59–73; Z. Wiecheć, *Narciarstwo sokole na Śląsku do 1939 r.*, [w:] M. Ponczek, S. Witkow-

wie dwa rozdziały narciarstwu w środowisku sokolim zachodniej Małopolski. Obecnie autor skupił swoje badania na gniazdach „Sokoła” we wschodniej Małopolsce, w tym we Lwowie.

Lwów w historiografii sportu zaliczany jest do czołowych miast, gdzie rodził się polski sport. W rozwoju polskiego narciarstwa zajmuje poczesne miejsce, o czym świadczy chociażby liczba istniejących tam stowarzyszeń, klubów czy sekcji narciarskich. We Lwowie w 1939 r., w Polskim Związku Narciarskim było ich zarejestrowanych 17, z ogólną liczbą około 3000 narciarzy. Były to: Karpackie Towarzystwo Narciarzy (149 członków); Sekcja Narciarska Lwowskiego Wojskowego Centralnego Klubu Sportowego „Czarni” (290 członków); Sekcja Narciarska Ludowego Klubu Sportowego „Pogoń” (24 członków); Sekcja Narciarska Akademickiego Związku Sportowego (112 członków); Sekcja Narciarska Ludowego Klubu Sportowego „Lechia” (45); Sekcja Narciarska Klubu Tenisowego 1924 (97); Sekcja Narciarska Żydowskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Dror” (370); Sekcja Narciarska Żydowskiego Koła Miłośników Krajoznawstwa (135); Sekcja Narciarska Żydowskiego Klubu Sportowego „Hasmonea” (754); Sekcja Narciarska i Turystyczne Koło Przystosowania Wojskowego (20); sekcja Narciarska Związku Oficerów Rezerwy (57); Sekcja Narciarska Żydowskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Polsce (200); Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (600); Sekcja Narciarska Związku Strzeleckiego (42); Sekcja Narciarska Akademickiego Oddziału Związku Strzeleckiego; Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (100) oraz interesująca autora Sekcja Narciarska Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół – Macierz”⁷.

Problemy badawcze, jakie postawił sobie autor, związane były z rozwojem narciarstwa w najważniejszym gnieździe polskiego Sokolstwa, a w szczególności:

1. Na jakim poziomie i w jakich formach uprawiano narciarstwo w „Sokole – Macierzy”?
2. Czy przybrało ono formy zorganizowane?
3. Jaki miało wpływ na rozwój narciarstwa w innych gniazdach Małopolski Wschodniej?

Zasadniczą metodą badawczą zastosowaną w niniejszej pracy była analiza źródeł historycznych, a także stosowano metodę dedukcyjną oraz komparatywną (porównawczą).

---

ski, A. Frycz (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych*, Sosnowiec – Katowice – Dąbrowa Górnicza 2010, s. 248–266.

⁷ Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Żywcu (APŻ), *Lista członków PZN uprawnionych do głosowania na Zwyczajnym Walnym Zjeździe Delegatów PZN w dniu 30 lipca 1939 r. wraz z liczbą głosów, przysługujących delegatom danego Klubu/Sekcji*, sygn. PTTŻ-66, bez paginacji.

II

Początków zaprowadzenia narciarstwa w „Sokole – Macierzy” należy upatrywać w indywidualnych poczynaniach działaczy w końcu XIX wieku. Należeli do nich Edmund Cenar⁸, Kazimierz Hemerling⁹, Wenanty Piasecki, Eugeniusz Piasecki, Edmund Naganowski i inni.

Edmund Cenar był w lwowskim „Sokole – Macierzy” entuzjastą rozwoju kierunku sportowego i zmian w istniejącym tam systemie gimnastycznym. Nart używał od 1892 r. W 1903 r. doprowadził do powstania wewnątrz „Sokoła” oddziału sportowego, gdzie narciarstwo zajmowało poczesne miejsce.

Kazimierz Hemerling jako członek „Sokoła”, wraz z innymi osobami, zwłaszcza z „klubu cyklistów”, rozpoczął przygodę z nartami w 1892 r. W lwowskim parku Stryjskim podjęto pierwsze próby używania nart typu norweskiego, podejmując się najpierw przechadzek, następnie łatwych zjazdów i innych narciarskich ewolucji. Towarzyszyli mu w tych poczynaniach m.in. Julian Calderoni, dr Jan Drohojewski, Stefan Kossak, Kazimierz Borkowski i Tadeusz Kuschee. Dowiadujemy się o tych pierwszych narciarskich sokolich zjazdach z osobistych zwierzeń samego Hemerlinga, który pisząc w „Słowie Polskim”¹⁰ w 1930 r., odnotował:

Takie nasze zjazdy trwały przez dni kilkanaście, a w dalszych dniach dostaliśmy się na tereny Persenkówki i Wólki, gdzie zachodziliśmy dłuższe i lepsze zjazdy, a wreszcie zjeżdżaliśmy też parę razy przy świeżym śniegu całą ulicą Stryjską z góry na dół [...]¹¹.

Zaznaczył również, że miały one miejsce tylko w jednym sezonie zimowym, tj. 1892/1893.

---

⁸ Edmund Cenar (1856–1913) – całe życie związał z Lwowem. Był głównym propagatorem zabaw dzieci i młodzieży na świeżym powietrzu. Przywiózł z Anglii do Lwowa pierwszą prawdziwą futbolówkę i przetłumaczył z angielskiego w 1891 r. pierwsze przepisy gry w piłkę nożną. Uważa się go za czołowego działacza „Sokoła Macierzy” i twórcę pierwszego meczu piłkarskiego z udziałem polskich drużyn. 14 lipca 1894 r. podczas II Złotu Sokolego we Lwowie odbył się pokaz gry w piłkę nożną z udziałem sokołów z Lwowa i Krakowa. Mecz trwał zaledwie 6 minut, lecz i tak zdążono strzelić jednego gola. Pierwszą historycznie bramkę zdobył lwowianin Włodzimierz Chomicki.

⁹ Kazimierz Hemerling (1895–1939) – urodził się w Przemyślu, a zmarł we Lwowie. Pierwszy polski dziennikarz sportowy. Już jako gimnazjalista w latach 1871–1878 uprawiał gimnastykę, łyżwiarstwo, pływanie oraz turystykę w TG „Sokół”. Był fascynatem kolarstwa. Założył w lwowskim „Sokole” oddział kolarski. W 1894 r. zredagował *Podręcznik dla kolarza*, a w 1895 r. wydał pierwszy kalendarzyk kolarski z przewodnikiem po Galicji. Od 1 marca 1895 r. wydawał fachowe pismo poświęcone sportowi kolarskiemu „Koło”, które ukazywało się prawie przez 5 lat (do 5 grudnia 1899 r.). Redagował również „Gazetę Sportową”.

¹⁰ K. Hemerling, *Pogadanka o narciarstwie*, „Słowo Polskie” 1930, nr 19.

¹¹ Z. Pegowski, *Praktyczne próby na etapie pionierskim*, [w:] *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, s. 45.

Innym znanym lwowskim narciarzem był Bolesław Błażek. Będąc członkiem „Sokoła – Macierzy”, już od 1892 r. zainteresował się nartami, a od 1897 r. jeździł na własnych nartach we Lwowie i najbliższych jego okolicach. Zenobiusz Pęgowski przedstawia Profesora jako właściwie jedyne lwowianina jeżdżącego bez przerwy na nartach. Pozostali pionierzy narciarstwa, po początkowych trudnych próbach, robili dłuższe przerwy i wracali do nart po kilku latach. Inaczej było z Profesorem Błażkiem, który nie miał okresu zniechęcenia i nartami posługiwał się we Lwowie do roku 1905. Został wówczas przeniesiony do Stryja, gdzie kontynuował swoją pasję narciarską, i to z dużymi efektami edukacyjnymi i propagatorskimi.

Na początku XX w. podjęto w lwowskim „Sokole” próby zorganizowania narciarstwa. W tym celu powołano w 1909 r. „Koło Turystyczne”, które już w pierwszym sezonie swej działalności ogłosiło nabór na kurs narciarski, poprzedzony odpowiednimi szkoleniami teoretycznymi. Brak jednak jednoznacznego potwierdzenia faktu przeprowadzenia wspomnianego szkolenia w terenie. Wiadomo natomiast, że odbył się kurs narciarski zorganizowany przez „Sokół – Macierz” w okresie 17–19 stycznia 1911 r.¹²

W okresie międzywojennym nie widać już tak zaangażowanych działań lwowskich druhów wokół narciarstwa, a zauważyć można pewną niekonsekwencję w ich poczynaniach, kończących się najczęściej na obietnicach i dobrych chęciach. Stwierdzić należy pewne zaniechania w działalności narciarskiej, tym bardziej, że to gniazdo było przez pewien czas siedzibą Przewodnictwa Związku Sokolego, a następnie siedzibą Dzielnicy Małopolskiej. Świadczy o tym również artykuł *Sporty zimowe. Narciarstwo* T. Drągiewicza, w którym autor jeszcze w 1930 r. ubolewa nad słabym rozwojem narciarstwa w gniazdach wschodniej Małopolski. Przyjęta w nim forma oraz ton mają charakter artykułów propagandowych z przełomu XIX i XX w., lecz nie stracił on nawet w latach trzydziestych nic na aktualności. Dla lepszego zobrazowania problemu, cytujemy poniżej całą jego treść.

W ostatnich latach jesteśmy świadkami żywiołowego rozwoju sportów tak letnich jak i szczególnie zimowych, z których narciarstwo zajmuje bezwarunkowo pierwsze miejsce. Ten rozwój narciarstwa, zwłaszcza w południowej części naszego państwa, ma swe podstawy w dogodnych warunkach klimatycznych i obfitości szaty śnieżnej [...]. Wielkie znaczenie sportu narciarskiego zostało już niezliczone razy podkreślone, tak, że dziś na pewno nie trzeba nikogo przekonywać o zdrowotności tego sportu, samo przebywanie wśród światła wzmocnionego obfitymi promieniami od śniegu i przezroczystego powietrza wywiera olbrzymi wpływ na organizm ludzki w sensie wybitnie dodatnim tym bardziej, że zmusza do pewnego wszechstronnego wysiłku fizycznego, co szczególnie dla

¹² Więcej na ten temat może czytelnik znaleźć w opracowaniu: A. Wiecheć, *Narciarstwo w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w zaborze austriackim – do roku 1914*, [w:], S. Zaborniak, M. Obodyński (red.), *Wkład Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w rozwój kultury fizycznej na ziemiach polskich w 120-lecie powstania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie (1886–2007)*, Rzeszów 2008, s. 99–121.

ludzi pracujących w miastach w zamkniętych ubikacjach ma niesłychane znaczenie. Ponieważ nasza organizacja sokola grupuje w swoich szeregach w znacznej mierze inteligencję pracującą w biurach, dlatego też powinniśmy ze względów czysto zdrowotnych propagować wśród swych członków ten wspaniały sport na podłożu czysto turystycznym i sportowym, urządzając wycieczki do sąsiednich gniazd drogami w liniach prostych na przełaj. Takie wycieczki można by połączyć z ćwiczeniami w terenie, co w wysokim stopniu podniosłoby ich wartość. Gniazda sokole mają idealne warunki dla uprawiania tego sportu (budynki, szatnie, itp.), należy tylko odważyć się zacząć z wolna zaopatrywać się w sprzęt narciarski (obecnie niestety jeszcze dość drogi), mam na myśli szczególnie gniazda podgórskie, jak Skole, Sanok, Chyrów, Turka nad Stryjem, Sambor, Drohobycz, Boryslaw, Stryj, Nadwórna, Kołomyja, Kuty, które to dzięki swemu położeniu powinny stać się ośrodkami narciarskimi, grupując w swoich szeregach zwolenników tego królewskiego sportu.

Dla młodych nie umiejących jeździć można by zorganizować kursy jazdy na nartach, urządzając następnie zawody, które są nadzwyczajnym środkiem propagandy. Dziś mamy już organizowane kursy narciarskie przez PUFW i Ośrodki przy poszczególnych DOK tak, że o fachowego instruktora nie jest wcale trudno. Trzeba tylko inicjatywy i dlatego apelujemy do chętnych w poszczególnych Gniazdach, aby natychmiast rozpoczęli pracę dając impuls do organizowania sekcji narciarskich, a gdy początek zostanie zrobiony, ciągłość pracy da z pewnością dodatnie rezultaty. Niestety tylko nieliczne Gniazda (i to bardzo nieliczne) uprawiają ten sport, a mimo to odgrywają już wybitną rolę w naszym narciarstwie, tym bardziej więc mając materiał pod względem fizycznym wyrobiony i do sportu przygotowany, powinniśmy zająć miejsce pierwsze i dominujące w sporcie narciarskim. Do pracy więc wzywamy wszystkich, prosząc, aby o swoich poczynaniach dawali nam znać, w postaci krótkich sprawozdań, które chętnie umieścimy¹³.

Nie jest intencją piszącego, aby obraz gniazda Macierzy jawił się jako ośrodek sokoli, w którym nie zajmowano się narciarstwem. Byłaby to ocena zbyt jednoznaczna i mijałaby się z prawdą. Faktem jest, że prawie do 1929 r. nie przejawiano większej zorganizowanej aktywności narciarskiej w tym gnieździe, a trzeba podkreślić, że sport ten we Lwowie w owym czasie rozwijał się bardzo dobrze poza strukturami sokolimi.

Oddział Narciarski powołano w „Sokole – Macierzy” w 1926 r. Do PZN został przyjęty w sezonie zimowym 1929/1930, jako czwarty sokoli klub narciarski z numerem 52. W ewidencji PZN zapisany był jako Sekcja Narciarska „Sokół – Macierz” – Lwów, ul. Zimorowicza 8¹⁴. Przynależał do tego Związku nieprzerwanie do wybuchu II wojny światowej. Oddział ten był aktywny i z całą pewnością najbardziej rozwinięty organizacyjnie w Dzielnicy Małopolskiej. Jego działalność obejmowała zarówno popularyzację tego sportu, turystykę narciarską, szkolenia narciarskie, jak i rozwój szeroko rozumianego kierunku sportowego.

Do prac popularyzatorskich należy zaliczyć różnego rodzaju działania związane z uprawianiem turystyki pieszej porą zimową, z użyciem wszelkiego rodzaju sprzętu narciarskiego. Następnie wprowadzono prelekcje na tematy związane

¹³ T. Drągiewicz, *Sporty zimowe. Narciarstwo*, „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1930, nr 1, s. 11 (w dalszej części periodyk oznaczono jako „PDS”).

¹⁴ Zob. np. maszynopis pracy doktorskiej A. Wiecheć, *Rozwój narciarstwa w Małopolsce Zachodniej (1892–1939)*, Katowice 2004, s. 189–194.

z narciarstwem, które przeprowadzano w siedzibie „Sokoła”. Równocześnie zamieszczano tematyczne notatki prasowe, artykuły, ciekawostki ze świata narciarskiego, wyniki z zawodów narciarskich, reklamy sklepów oferujących sprzęt narciarski i wszelkie inne informacje o wyczynach narciarzy. Sokoli czynili to najchętniej w swoich periodykach związkowych. Gdy „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” wychodził we Lwowie, to tam najczęściej znaleźć można było informacje o sportach zimowych, a w okresie zaistnienia Dzielnicy Małopolskiej, w „Sokole Małopolskim” – organie prasowym tej Dzielnicy. Nie omieszkało zamieszczać informacje o nartach także w prasie lokalnej, a nawet ogólnopolskiej. Nawet niechętna sokołom prasa (np. „Dziennik Polski”) nie pomijała notatek o dokonaniach narciarskich sokołów – najczęściej w formie paszkwili.

Działacze tego Oddziału organizowali wiele szkoleń narciarskich, a w latach trzydziestych XX w. większe cykle imprez narciarskich (kilkudniowe), czyli tak zwane obozy narciarskie, składające się z kilku kursów narciarskich oraz zawodów. Przykładem organizacji zawodów narciarskich, w które prawie co roku zaangażowany był ONS z Lwowa – Macierzy, były zawody wewnętrzne – gniazdowe. Np. 26 lutego 1932 r. rozegrano tam zawody narciarskie „Sokoła – Macierzy”, na które zaproszono gości z zakopiańskiego „Sokoła”. Zakopianczycy odpowiedzieli na to zaproszenie i przybyli tam głównie w celach propagandowych, jednak nie zamierzali „odpuszczać”. Wygrali prawie wszystko, również w biegu pań zwyciężyła niezawodna Stanisława Staszal-Polankowa z Zakopanego¹⁵.

Największą imprezę narciarską, jaką organizowało gniazdo „Sokoła – Macierzy”, były Sokole Narciarskie Mistrzostwa Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. Zostały one zatwierdzone uchwałą Zarządu Związku w ramach zlotu dzielnicowego Dzielnicy Małopolskiej. Odbyły się one we Lwowie w dniach 25 i 26 lutego 1933 r. Wzięło w nich udział ogółem 32 zawodników, w tym 29 zawodników z Dzielnicy Małopolskiej i 3 z gniazda zakopiańskiego, „i 4 druhny, w tem 3 z naszej Dzielnicy i jedna z Sokoła Zakopane”¹⁶. Tą jedyną sokolicą – narciarką była Bronisława Staszal-Polankowa, która zwyciężyła w swoich konkurencjach, a jej koledzy klubowi nie dali szans narciarzom z Dzielnicy Małopolskiej, zwyciężając w swoich kategoriach¹⁷.

W gnieździe lwowskim narciarstwo¹⁸ rozwijano także wśród pań, zgodnie z hasłami równouprawnienia głoszonymi w „Sokole”.

Naczelnictwo Związku upoważniło gniazdo Macierzy lwowskiej do urządzania Narciarskich Zawodów Dzielnicowych, jako dalszej części zlotu. Były to drugie duże zawody sportowe w 1933 r., za które odpowiedzialne było lwowskie gniazdo, a w szczególności jego Oddział Narciarski, ponieważ Zarząd Związku Sokolego zezwolił na zaproszenie na te zawody zawodników z innych dzielnic.

¹⁵ „Przegląd Sportowy” 1933, nr 17, s. 2.

¹⁶ „Sokół Małopolski” 1934, nr 4, s. 19.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Więcej na ten temat można przeczytać w opracowaniach np. T. Drozdek-Małołepszej.

Mogli oni uczestniczyć jednak tylko w konkurencjach, które nie były objęte programem zawodów związkowych. Przeprowadzone je w dniach 4–5 lutego w Rozłuczu (Bieszczady), na trasie wzdłuż linii kolejowej Lwów – Sambor – Sianki¹⁹.

Program tych zawodów obejmował następujące konkurencje:

Druhowie:

1. Biegi na dystansie 12 km (klasyfikacja indywidualna, drużynowa) oraz bieg na tym samym dystansie do kombinacji.
2. Skoki indywidualne i do kombinacji.
3. Biegi na dystansie 18 km (klasyfikacja indywidualna i drużynowa).

Druhny:

1. Biegi na dystansie 3 km (klasyfikacja indywidualna i drużynowa).
2. Biegi na dystansie 5 km (klasyfikacja indywidualna i drużynowa).

Drużyna składała się z trzech zawodników oraz jednego rezerwowego. Bieg panów na dystansie 12 km i bieg pań na dystansie 3 km rozegrano 4 lutego, natomiast pozostałe konkurencje w następnym dniu. W zawodach mogli brać udział narciarze indywidualni i drużyny zgłoszone wyłącznie przez gniazda lub okręgi sokole. Zawody te były jednocześnie „częściową próbą sprawności” o Państwową Odznakę Sprawnościową²⁰. Do biegu pań z Dzielnicy Małopolskiej nikt się nie zgłosił, a z Dzielnicy Krakowskiej przybyła Bronisława Staszek-Polankowa. Pozwolono jej biec wraz z kolegami, gdzie zajęła 2 miejsce, przegrywając jedynie z kolegą klubowym. Brak rozegrania konkurencji biegowych wśród pań świadczy o niskim poziomie sportowego wyszkolenia zawodniczek ze Lwowa, a także nikłym zainteresowaniu narciarstwem wśród sokolic wschodniej Małopolski. Również ten przykład wystawia ocenę sprawności sportowej narciarzom-sokołom Dzielnicy Małopolskiej. Poziom sportowy, jaki prezentowali lwowiaczy – sokoli, należy uznać za odstający umiejętnościami od czołwki sokolego narciarstwa, jakim był ONS Zakopane.

Narciarze z lwowskiego „Sokoła” uczestniczyli w różnego rodzaju zawodach organizowanych przez inne organizacje czy też kluby sportowe zajmujące się narciarstwem. Do najważniejszych startów zaliczyć należy udział lwowian w pierwszych Międzynarodowych Akademickich Narciarskich Mistrzostwach Polski. Rozegrano je w dniach od 2 do 4 lutego 1934 r. w Rabce, z udziałem 156 zawodników z kilku państw Europy. W pierwszej konkurencji, jaką rozegrano wówczas, tj. w biegu zjazdowym na dystansie 1500 m – 3 miejsce (z czasem 1,095 minuty) zajął Lesław Chlipalski z lwowskiego gniazda. W tej konkurencji startowało 54 zawodników. W biegu na dystansie 16 km pokazał się z dobrej strony inny zawodnik – sokół z Lwowa, Marian Matlak, zajmując 9 miejsce. Był to dobry rezultat, gdyż trasa była bardzo wymagająca technicznie i z 62 startujących ostatecznie bieg ukończyło tylko 45 zawodników²¹.

¹⁹ *Dzielnica Małopolska. Zawody Dzielnicowe*, „PGS” 1933, nr 1, s. 16–17.

²⁰ Tamże.

²¹ *Sprawozdanie SN AZS Krakowskiego za sezon 1933/34*, Kraków 1934, s. 4–5.

Do najbardziej znanych narciarzy tego okresu należał druh Kiwała. Był on m.in. instruktorem narciarskim. Np. prowadził związkowy kurs narciarski w Worochcie, od 26 grudnia 1935 r. do 1 stycznia 1936 r. Podczas trwania tego kursu przyszła odwilż i władze „Sokoła” postanowiły zredukować zajęcia i część zatrudnionej kadry zwolnić. Dlatego w dalszych szkoleniach narciarskich, tj. od 6 stycznia, pełnił on obowiązki pomocnika instruktora. Również ten kurs uwidacznia, wspomnianą przez autora, niekonsekwencję w poczynaniach lwowskich narciarzy. Z jednej strony władze Dzielnicy zachęcały do uczestniczenia w tym kursie swoich członków, a z drugiej nie robiły nic, aby wspomagać narciarzy. Skutek był taki, że na apel uczestnictwa w szkoleniach odpowiedział tylko jeden „sokół” ze Lwowa, co jednoznacznie świadczy o nikłym zainteresowaniu szkoleniami narciarskimi. W konsekwencji, trudno było mówić o podnoszeniu własnych umiejętności sportowych, co przenosiło się na uzyskiwane wyniki sportowe. Zapewne było to związane z sytuacją finansową członków „Sokoła”, która jednak nie tłumaczy w pełni zachowań narciarzy.

Potwierdzeniem pewnego zastojów w zakresie rozwijania sportów zimowych nie tylko w Sokole, lecz w całym środowisku sportowym Lwowa lat trzydziestych, jest artykuł Trojanowskiego. W „Przeglądzie Sportowym” odnotowuje on

Nic nie jest w stanie przerwać błędnego spokoju kolebki sportu polskiego, Lwów śpi ciągle... Niby to coś się dzieje, coś się rusza, odradza, ale efekt ten sam, a właściwie coraz smutniejszy. Wstyd doprawdy, aby miasto, tak pełne pięknych sportowych tradycji, tak bardzo, mimo wszystko, interesujące się sportem, dało się zepchnąć z potężnego niegdyś stanowiska na tak beznadziejny szary koniec...

W roku 1928 mieli Lwowianie 8 tytułów mistrza Polski (w różnych dyscyplinach sportowych), w 1929 – 6, w 1930 – 3, a w 1931 – tylko 1. Gorzej już być nie może. Nareszcie musi nadejść punkt zwrotny: czekamy na to już wszyscy od dawna...²²

Widocznie lwowski „Sokół” przezwyciężył jakoś kryzys (jak widać nie tylko gospodarczy), gdyż Centralny Referat Sportowo Turystyczny w 1936 r. wymienia ON „Sokoła – Macierz” z Lwowa wśród istniejących organizacji. Przydziela mu kilka zadań w wykazie sokolich obozów i imprez zimowych na sezon zimowy 1936/37. Gniazdo lwowskie miało wówczas współorganizować kilka zawodów, np. 16 lutego 1937 r. – zawody narciarskie w kombinacji norweskiej (klasycznej) o puchar Karpat Wschodnich w Worochcie, a 21 lutego 1937 r. – zawody narciarskie zwane „Biegiem o sprawność narciarską PZN” w Sławsku²³.

Oddział Narciarski w 1936 r. liczył 47 czynnych zawodników skupionych w PZN i był to najliczniejszy oddział tego sportu w łonie „Sokoła” Dzielnicy Małopolskiej.

PZN w wykazie swoich członków uprawnionych do głosowania na Walnym Zebraniu w 1939 r. wymienia ten klub jako istniejący, chociaż nie podaje liczby

²² W. Trojanowski, *Geografia mistrzostw Polski. Stolica kroczy na czele przed Poznaniem i Śląskiem*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 5, s. 4.

²³ *Wykaz sokolich obozów i imprez zimowych na sezon 1936/7 rok. Komunikat 3-ci Przewodnictwa Związku*, „PGS” 1936, nr 11, s. 296–297.

narciarzy tam zarejestrowanych (prawdopodobnie nikt z sokolich narciarzy nie opłacił składki członkowskiej tego Związku).

Narciarze ON najstarszego polskiego gniazda sokolego brali udział w Marszach Huculskich w 1935 i w 1938 r. W 1936 r. pomimo zgłoszenia i przyjęcia go do zawodów, patrol wycofał się. W 1937 r. lwowski patrol nie został znów dopuszczony do zawodów, z powodu rzekomego braku miejsc. Pomimo tego, startują wówczas indywidualni zawodnicy z lwowskiego „Sokoła”. W kategorii pań druhna Gasparska w klasie IV zajęła III miejsce. W 1938 r. Lwów – Macierz zgłasza swoją drużynę do Marszu „Huculskim Szlakiem” i jako jeden z dziewięciu sokolich patroli zgłoszony jest także z ramienia PZN. Drużyna ta zajęła miejsca końcowe w klasyfikacji PZN (czyli patroli cywilnych) i sokolej.

Sokoli z lwowskiego „Sokoła – Macierzy” brali udział także w Marszu Wilno – Zułów w 1936 r., jednak po pierwszy etapie musieli zrezygnować z dalszego kontynuowania sportowych zmagania „z powodu uszkodzenia nart”²⁴.

Udział w długodystansowych biegach patrolowych udowadnia, że lwowski „Sokół” mógł uczestniczyć w tak dużych ogólnopolskich imprezach narciarskich, jakimi były marsze narciarskie. Narciarze lwowscy mogli się do nich przygotować, a to już świadczy o dobrej pracy wewnątrz oddziału i prowadzonych tam treningach. Samo ukończenie trzydniowych zmagania sportowych, jakimi były Marsze Huculskie, można uznać za sukces organizacyjny oddziału narciarskiego, a nawet całego gniazda lwowskiego.

III

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół – Macierz” ze Lwowa, jako pierwsza wiodąca placówka sokola na ziemiach polskich w zakresie rozwijania narciarstwa, może pochwalić się szczególnymi osiągnięciami. W okresie galicyjskim podejmowała dużo popularyzatorskich i organizacyjnych przedsięwzięć, mających rozpropagować narciarstwo w gniazdach, a nawet doprowadzić do powstania zorganizowanych form tego sportu u siebie, gdyż narciarstwo było tam uprawiane już od końca XIX w. w formach turystycznych oraz rekreacyjnych. W 1909 r. podjęto próbę zorganizowania narciarstwa, powołując „Koło Turystyczne”. Jednak nie udało się tego uczynić w sposób ostateczny i trwały przed wybuchem I wojny światowej, gdyż działania te cechowały się dualizmem. Z jednej strony władze gniazda i Związku Sokolego usztywniły negatywne stanowisko wobec rozwijania wyczynowo wszelakich sportów, a z drugiej strony jednak zezwalały na zakładanie sekcji o charakterze sportowym – głównie pod wpływem nacisków indywidualnych entuzjastów danej dyscypliny²⁵.

²⁴ „PGS” 1936, nr 4, s. 93–94.

²⁵ Dobiesław Dudek pisze, że „Nie zwalczano jednak samych ćwiczeń sportowych, ponieważ zgodnie z tradycją kontynentalnej Europy, były one integralną częścią programów i działalno-

W okresie międzywojennym XX w. narciarstwo to ulegało ewolucji, gdyż wprowadzono nowoczesne formy treningów sportowych i tolerowano kierunek rywalizacyjny (sportowy). Gniazdo to organizowało lub współorganizowało imprezy narciarskie dla swoich członków, a także dla narciarzy z innych klubów sportowych Lwowa i całej Dzielnicy Małopolskiej. Jako siedziba władz Dzielnicy Małopolskiej „Sokoła”, miało wielki wpływ na rozwój form narciarskich w pozostałych gniazdach wschodniej Małopolski.

Sokoli lwowscy powołali wewnątrz gniazda sekcję narciarską, w ramach której wstąpili do PZN. Z ramienia tego Związku uczestniczyli w najważniejszych imprezach narciarskich w kraju, m.in. w Marszach Huculskich. Udział w Wielkich Marszach Narciarskich był na pewno wyznacznikiem ich umiejętności sportowych, które należy uznać za średnie nawet pośród narciarzy sokolstwa polskiego, albowiem miejsca, jakie zajmowali w omawianych marszach, plasowały zawodników ONS Lwów – Macierz w środku różnych klasyfikacji, jakie wtedy prowadzono.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem
Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Żywcu

II. Źródła drukowane

Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Żywcu, *Lista członków PZN uprawnionych do głosowania na Zwyczajnym Walnym Zeździe Delegatów PZN w dniu 30 lipca 1939 r. wraz z liczbą głosów, przysługujących delegatom danego Klubu/Sekcji*, sygn. PTTŻ-66.

Regulamin Głównej Komisji Porozumiewawczej PTT i PZN z 1935 r.

Sprawozdanie SN AZS Krakowskiego za sezon 1933/34, Kraków 1934.

III. Prasa

„Przegląd Gimnastyczny «Sokół»” 1930, 1933, 1936

„Przegląd Sportowy” 1932–1933

„Słowo Polskie” 1930

„Sokół Małopolski” 1934

„Turysta w Polsce” 1935, 1937

ści «Sokoła», a jednakże taktowano je jako integralną część gimnastyki podporządkowanej wychowaniu cielesnemu...”, tenże, *Pojęcie sportu w polskiej tradycji terminologicznej do 1914 r. (wersja skrócona)*, Kraków, s. 26–27.

IV. Źródła internetowe

Dudek D., *Pojęcie sportu w polskiej tradycji terminologicznej do 1914 r.* (wersja skrócona), źródło: <http://wtir.awf.krakow.pl/pdf/rozne/publik-pracownikow/>

B. Literatura

I. Ważniejsze artykuły

Drozdek-Małołepsza T., *Udział kobiet*, [w:] E. Małołepszy i Z. Pawluczuk (red.), *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, Częstochowa 2001.

Drozdek-Małołepsza T., *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w zawodach sportowych w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] A. Łopata (red.), *140 lat Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, Lwów – Kraków 2007.

Drozdek-Małołepsza T., *Sporty zimowe kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] L. Rak i E. Małołepszy (red.), *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009.

Kapłon J., *Tatrzańskie Towarzystwo Narciarzy w latach 1910–1951 – zarys dziejów*, [w:] L. Rak (red.), *Sporty zimowe w tradycji polskiej kultury fizycznej*, Częstochowa 2011.

Praktyczne próby na etapie pionierskim, [w:] Z. Pęgowski, *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Warszawa 1994.

Wasztyl R., *Polska kultura fizyczna w czasach zaborów i Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 2002.

Wiecheć A., *Narciarstwo sokole na Śląsku do 1939 r.*, [w:] M. Ponczek, S. Witkowski i A. Frycz (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych*, Sosnowiec – Katowice – Dąbrowa Górnicza 2010.

Wiecheć A., *Narciarstwo w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w zaborze austriackim – do roku 1914*, [w:] S. Zaborniak i M. Obodyński (red.), *Wkład Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w rozwój kultury fizycznej na ziemiach polskich – w 120-lecie powstania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie (1886–2007)*, Rzeszów 2008.

Wiecheć A., *Szkolenia narciarskie w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Polsce do 1939 r.*, [w:] L. Rak (red.), *Sporty zimowe w tradycji polskiej kultury fizycznej*, Częstochowa 2011.

Wiecheć A., *Rozwój narciarstwa w Beskidzie Żywieckim i Śląskim do 1939 r. – zarys problematyki*, [w:] A. Nowakowski (red.), *Szkice z dziejów kultury fizycznej na pograniczu śląsko-małopolskim do roku 1939*, Wadowice 2002.

II. Pozycje zwarte

Kołodziej R., *Polski Związek Narciarski 1919–1939*, Rzeszów 2010.

Łopata A., *140 lat Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, Lwów – Kraków 2007.

- Nowakowski A., *Szkice z dziejów kultury fizycznej na pograniczu śląsko-małopolskim do roku 1939*, Wadowice 2002.
- Małolepszy E., Pawluczuk Z. (red.), *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, Częstochowa 2001.
- Ponczek M., Witkowski S., Frycz A. (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych*, Sosnowiec – Katowice – Dąbrowa Górnicza 2010.
- Pęgoski Z., *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Warszawa 1994.
- Rak L. (red.), *Sporty zimowe w tradycji polskiej kultury fizycznej*, Częstochowa 2011.
- Rak L., Małolepszy E. (red.), *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2009.
- Zaborniak S., Obodyński M. (red.), *Wkład Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w rozwój kultury fizycznej na ziemiach polskich – w 120-lecie powstania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie (1886–2007)*, Rzeszów 2008.

III. Prace niepublikowane

- Wiecheć A., *Rozwój narciarstwa w Małopolsce zachodniej (1892–1939)*, praca doktorska, AWF Katowice 2004.

Abstract

Ski Division of Gymnastic Society “Sokół” in Lviv – an Outline

Founded in 1867, Gymnastic Society “Sokół” in Lviv contributed to the development of Polish skiing culture. Members of this society cultivated skiing since 1892, but they only formed an official division within the structures in 1926. They joined the *Polish Ski Federation* in the 1929/1930 season and, on behalf of this Federation, they participated in major events in Poland, like the Hutsul Marches. Their Participation in the Great Ski Marches was certainly a demonstration of their sports skills.

During the interwar period in the twentieth century, “Sokół” in Lviv organized or co-organized skiing events for its members, as well as skiers from other clubs in Lviv and the entire Malopolska District. Being an administrative center for Malopolska District, “Sokół” in Lviv had a strong influence on the development of other forms of skiing in eastern Malopolska.

Activities of Gymnastic Society “Sokół” in Lviv Ski Division were characterized by a certain inconsistency, which can be explained by the ageing of its members and erroneous ideological standpoints of the society’s authorities.

Key words: Gymnastic Society „Sokół”, Skiing, Lviv.